Besök i svunna tider hos skalden i Norrlanda

»...Med vördnad kunna vi stanna vid den höga tröskeln och tänka på de släktled, som delat lust och ve inom dess väggar. Och vi kunna se dem komma tågande från sina värv som en gång i den lilla bygden vid Linamyrens stränder. Träskfiskare och jaktmän med ljuster och flintlåsgevär, slåtterkarlar och åkerbrukare, kvinnor som bistodo dem i de växlande tidernas vemod och glädje. Alla bära de prägel av den karghet, som är utmärkande för deras bygd, förnöjsamma med förhållanden och sedvänjor, som voro kära arv från släktled till släktled.»

Bättre än de vackraste fraser bildar dessa ur en stark känsla framsprungna ord en introduktion till det egenartade och enastående lilla bygdemuseum, som skapats ute i Norrlanda, en av våra säregnaste gotländska bygder, där sägen och tradition, gammal kultur och hedendom blandats till en sällsam skönhet. De ord som nyss citerats står att läsa i det lilla programblad, som utgör en presentation av Norrlanda fornstuga, som en entusiastisk besökare en gång döpte det lilla museet till. Detta programblad har otvetydigt skrivits av en man, som är både hängiven forskare i det som gammalt och fornt är och en poet. Denna slutsats är också alldeles riktig, det är vår gotländske skald Gustaf Larsson, som är mannen bakom verket. För att i mån av förmåga tillvarata och bevara de spridda resterna av en kultur i utdöende har han och hans far — och sedan faderns död för elva år sedan även brodern — med uppoffrande av tid och krafter och tillgångar arbetat med detta mål för ögonen att skapa en fristad för värdefulla kulturföremål. De har också lyckats.

Vad stort sker det sker tyst, säger ordspråket, och det gäller även det kulturgagnande verk som utförs i all stillhet därute i Norrlanda. Numera har väl fornstugan upptäckts även av icke forskare och de stora turistbussarna sveper gärna förbi på sin färd till Anga kyrka. Och det måste i sanning vara en upplevelse även för den blaserade nutidsmänniskan att över den höga tröskeln till den gamla lilla stugan stiga in i svunna tider, i en värld med sin egen doft och sin egen rytm, intimt förbunden med livet nära jorden, med jakt och fiske, sådd och skörd.

Gustaf Larsson, skalden och hembygdsvårdaren.

Ja, det var i sanning en upplevelse att första gången få besöka det lilla museet, som låg där så propert och välskött med tjärdoftande väggar under en gassande julisol, som ystra vita moln förgäves sökte skyla över. Vindflöjeln gnisslade behagligt smort i den lätta sommarbrisen, den hade också all rättighet att inta sin upphöjda plats, den vackra draken smiddes en gång fram av en gammal norrlandasmeds konstförfarna nävar och bär med stolthet årtalet 1763.

Stugans forna bebyggare — Lindstedtarna, en gammal jägarsläkt i sex led — hade tydligen just lämnat sitt hem. Där låg släktbibeln på bordet i söndagsstillheten, ringblommorna i den gamla muggen lyste vänligt bredvid dryckeskruset i trä fr. 1651, grytan i den väldiga eldstaden hade nyss slutat puttra och far i huset för en stund sedan hängt upp sitt jaktgevär på kroken och dragit av sig sina smorläderstövlar. I ett skåp med ädla linjer från 1767 stod morans finaste porslin i gammaldags blommig prakt. Det var som om hon nyss med stolthet stängt dörren om sina skatter och gått ut i den väldoftande kryddgarden.

Ja, just en riktig, äkta gammal kryddgard har Gustaf Larsson — blomsterälskare i sina dikter — anlagt vid stugan.

— De små kryddtäpporna är förhända bagateller, säger han själv, när han demonstrerar fornstugans mångahanda skatter, men för mig är de något av det dyrbaraste på den karga museitomten. Deras anspråkslösa växter insuger jordens karga hårdhet och avbördar den för luktsinnet med ljuvaste doft.

Så långt en nästan alltför blygsam och tillbakadragen museiskapare och skald. Det är därför bäst att citera honom själv:

Hjärtä vill stilles mä dunä
um däu järr lajsen min kunä.
Tarald u dundarlauk
värar fur ramn u hauk,
brautar hindur u fängsel,
mildrar svårmod u ängsel.

Den ljuvaste doft strömmar från dessa små kryddtäppor. Här finns hela raden av de romantiska växter, som hör hemma i en gotländsk kryddgard: åbrodd, salvia, lavendel, munkrenfana, strandmalört, den välluktande, »som växer sparsamt vild på strandhedarna, men som kvinnorna flyttade in på sin kryddlist för doftens skull och kallade för gubbskägg».

För att börja från början med historien om den nätta lilla fornstugan med sin säreget levande atmosfär, så börjar den med berättelsen om en mans intresse för hembygdens kultur — för så där en femtio år sedan. Mannen var Gustaf Larssons far, en bonde, som tidvis även arbetade på sockerbruket i Roma. Lantbruket gav honom nämligen inte tillräckligt att göra — mycken jord hade måst säljas ifrån, då hans mor blev änka i mycket unga år. Nå, det är egentligen en annan historia, hans söner har sedan segt och ihärdigt liksom han själv arbetat åter den jord, som blev såld och fädernegården Burs har åter nått sin forna omfattning. I alla fall så började han samla på fornföremål, grunda en liten samling.

— De första föremålen i hans ägo var en stenyxa och spjutspets av brons, berättar hans son. Sedan utökades samlingen årligen, tills den 1926 fick flyttå in under eget tak, den nuvarande fornstugan. Denna flyttades till museitomten från Lina gård i Hörsne, där den stod på krönet av den höga grusås, som löper efter Linamyrens östra strand. Stugan var då fallfärdig sedan många år och skulle rivas. En del av trävirket måste därför skaffas nytt och med den saken fick vi hjälp av några intresserade sockenbor. Om stugans byggnadsår är ingenting bekant, men av muntlig tradition och av dess ålderdomliga typ att döma vågar man sluta sig till att den är uppförd i början av 1700-talet.

Stugan består av ett enda rum, en liten förstuga och en stor bakugn. Den väldiga eldstaden är numera unik på Gotland. Väggfälten är huggna i skiftesverk — Norrlanda är ju sedan fornt en rikligt skogbevuxen socken — med »bular» och »laushåltar» av den äldsta typ, som ännu finns bevarade i de få kvarvarande trähusen från äldre tid på ön. Stugans enkla grundplan påminner om de gamla strandbodarnas. Eldstadens brandmur bildar yttervägg, medan övriga väggar är av trä, men en förstuga har tillkommit jämsides med bakugn och eldstad, en troligen mycket tidig utveckling från den primitiva fiskarebostaden. Övergången från tak med ryggås

Här ligger Lina-stugan i sommarsol, sedd från söder.

Slåtterboden till vänster, redskapsboden med ägtak och längst till höger en skymt av ladugården.